

Rivierenlandschap 2010

Mossen zijn 'miniatuurplanten' die met hun bladgroen zonne-energie vastleggen. Korstmossen bestaan uit een samenleving (symbiose) tussen een schimmel en een alg. Een korstmos is dus feitelijk niet één organisme en is ook geen plant. Toch zijn er belangrijke overeenkomsten: zowel mossen als korstmossen planten zich voort met sporen en ze hebben geen wortels.

Leefgebied

Sommige korstmossen zijn belangrijke indicatoren voor luchtverontreiniging, maar het is niet zo dat aanwezigheid van veel korstmossen betekent dat de lucht schoon is, sommige soorten groeien juist goed in verontreinigde lucht. Korstmossen groeien meestal op vast substraten die zijn blootgesteld aan weer en wind, en eventueel zon, bijvoorbeeld op boomstammen en stenen, waarbij de korstmosbegroeiing afhangt van vochtigheid (droge steen of basaltblokken in de rivier) en de steensoort.

Mossen groeien in vergelijking met korstmossen vaker in een vochtige omgeving, zoals:

- uiterwaardengrasland,

- kribben in de rivier (ook onder water),
- stammen van bosbomen,
- dood hout.

Ooibossen: voorbeeld van een ideaal mos- en korstmosgebied

Ooibossen en polderbossen zijn ideaal voor zowel mossen als korstmossen. Dit komt omdat vlier en wilg, die veel in ooibossen voorkomen, een erg voedselrijke schors hebben. Vanwege de weelderig ontwikkelde kruidlaag en de regelmatige overstroming komen in ooibossen weinig soorten voor op de bodem; de meeste mossen en korstmossen groeien op boomstammen. De soortensamenstelling verandert in de tijd: eerst vestigen zich 'snelle' mossen, zoals haarmutsen, kroesmossen en sterretjes, later 'trage'

mossen zoals groot touwtjesmos. Snelle korstmossen zijn vinger-mossen (grijze soorten) en dooier-mossen (gele soorten), trager zijn baardmossen en schorssteeltjes. De verandering in soortensamenstelling hangt samen met veranderingen in de chemische samenstelling en vochthuishouding van de boomschors. Als een mos oud is, valt het van de stam af. Omdat de schorschemie inmiddels is veranderd, zal een andere pionier de opengevallen plaats innemen.

Beheer

Algemene maatregelen

De algemene regel is: laat een inventarisatie uitvoeren en spaar locaties waar bijzondere soorten voorkomen. Bedenk: sommige soorten (zoals touwtjesmos) planten zich in Nederland zelden geslachtelijk voort. Deze moeten het hebben van afgebroken stengels en takjes die tot nieuwe planten uitgroeien. Ze zullen zich dus alleen in de directe omgeving van de moederplant vestigen. Dat ene plekje met de bronpopulatie beschermen kan dus heel effectief zijn.

Gebiedsspecifieke maatregelen

De adviezen in nevenstaande tabel zijn afkomstig uit het rapport "Pre-advies mossen en korstmossen" van de Directie Kennis, ministerie van LNV.

Locatie	Mogelijke maatregelen
Muren, oude bebouwing	Zorgen dat muren, randen en stenen niet compleet in de schaduw vallen omdat veel korstmossen dan afsterven vanwege lichtgebrek; op bijvoorbeeld bunkers in bossen worden echter schaduwminnende soorten gevonden Speciaal de noordkant sparen. Halfschaduw (geen schaduw, maar ook geen direct licht en ook geen strooiselophoping), is een belangrijke milieufactoor voor (korst)mossen Muren en bebouwing niet zomaar verwijderen of renoveren, misschien zijn er speciale (korst)mossen te vinden; gebruik bij noodzakelijke renovatie bij voorkeur ouderwetse mortel, geen Portlandcement
(taluds van) Dijken, groeves	Voorzichtig zijn met het ophogen en asfalteren van dijken; omdat dijken vaak onbeschaduwd zijn en gemaakt van hard substraat, komen er veel bijzondere (korst)mossen voor. Als de dijk toch verhoogd moet worden, hergebruik dan de originele bekleding of gebruik stenen die tot een grote diversiteit leiden (géén beton) Verwijderen van ruige begroeiing met bijvoorbeeld brandnetels Bosvrij houden van groeves aan de zuidkant (bovenop) om de noordwand lichter te houden. Oud bos kan echter blijven
Houtwallen, bomen langs wegen	Stammen vrij houden van schaduw; de noordkant is het meest waardevol voor (korst)mossen Regelmatig opkronen van bomen langs wegen tot 8 m; dit is gunstig voor korstmossen omdat de stam dan meer licht ontvangt
Bos, oude bomen en dood hout	Voorkomen van opslag van bramen en klimop rondom de bomen Sparen van oude bomen, speciaal van inheemse soorten; kwetsbare soorten kunnen hierop voorkomen en zich vanuit deze bomen verder vestigen Sparen van oude bomen, speciaal van inheemse soorten; kwetsbare soorten kunnen hierop voorkomen en zich vanuit deze bomen verder vestigen
Paden en onverharde wegen, berm	Bij voorkeur maaien in plaats van klepelen, voorzien van een strooisellaag of schaven

Landschapstype	Maatregelen
Heuvel landschap	• Open plaatsen maken in het bos, langs paden en bij beschaduwde kalkrotsen • Voor mergelgroeves specifieke maatregelen nemen, kijk hiervoor in het preadvies
Droog zandlandschap	• Oude heides behouden voor mossen, niet verjongen door plaggen • Niets bijzonders doen bij stuifzand; er zijn geen extra maatregelen nodig • Creëren van variatie in bossen: schaduwrijke en zonnige plaatsen afwisselen
Nat zandlandschap en Beekdallandschap	• Kleinschalig plaggen op voormalig landbouwgebied, tenminste als er uitzicht is op langdurige verbetering van waterkwaliteit van water dat het gebied binnenkomt en van invloed van meststoffen vanuit de lucht
Rivierenlandschap	• Landschapsvormende processen toelaten, zoals overstromingen, begrazing en verjonging (door ontgroning) • Bij onderhoud van kribben en taluds de originele materialen (basalt, baksteen) gebruiken • De oobossen oud laten worden
Laagveenlandschap	• Anti-verzuringmaatregelen nemen • Herstellen van laagveenmoerassen, trilveen en broekbossen
Zeekeilandschap	• Variatie versterken: schaduw/licht, natuurlijke processen (o.a. door vernatting) zodat ruigtekruiden worden onderdrukt • Populier laten staan
Duin- en kustlandschap	• Het landschap open houden • Dynamiek stimuleren • Verdroging voorkomen

Maatregelen per landschapstype.

Het preadvies geeft ook heel specifieke maatregelen per landschapstype. Hiernaast worden de belangrijkste genoemd, voor meer informatie kunt u beter het rapport zelf er bij pakken.

Meer informatie:

Klaas van Dort (Forestfun), klaasvandort@wanadoo.nl

André Aptroot (Adviesbureau voor Bryologie en Lichenologie), andreaptroot@wanadoo.nl

Het OBN-rapport 'Preadvies mossen en korstmossen', Directie Kennis ministerie van LNV, auteurs: R.J. Bijlsma, A. Aptroot, K.W. van Dort, R. Haveman, C.M. van Herk, A.M. Kooijman, L.B. Sparrius, E.J. Weeda.

Het rapport is te bestellen door een mail te sturen naar dkinfobalie@minlnv.nl o.v.v. rapportcode 2009/dk104-O en aantal exemplaren. Rapporten worden kosteloos ter beschikking gesteld.